

ใบความรู้ที่ ๕ เรื่อง องค์ประกอบของงานทัศนศิลป์และนาฏศิลป์

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง เล่นดนตรีอย่างสร้างสรรค์

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๖ เรื่อง เปรียบเทียบองค์ประกอบในงานดนตรีและงานศิลปะอื่น

รายวิชา ศิลปะ (ดนตรี-นาฏศิลป์) รหัสวิชา ศ๒๓๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

ศิลปะแต่ละแขนงทั้งดนตรี นาฏศิลป์ และทัศนศิลป์ มีองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญต่าง ๆ ที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน การวิเคราะห์เปรียบเทียบองค์ประกอบในงานศิลปะแขนงต่าง ๆ นักเรียนต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับองค์ประกอบในงานศิลปะแขนงต่าง ๆ ซึ่งเนื้อหาสาระขององค์ประกอบเบื้องต้นในงานศิลปะแต่ละแขนงมีรายละเอียดดังนี้

๑. องค์ประกอบเบื้องต้นของนาฏศิลป์

นาฏศิลป์ไทยเป็นศิลปะการแสดงที่มีความงดงาม อ่อนช้อย และเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยที่อยู่คู่ชาติไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การแสดงนาฏศิลป์ไทยแต่ละประเภทที่มีความงดงามนั้นจะต้องมีองค์ประกอบนาฏศิลป์ที่ช่วยให้การแสดงมีความงดงามและสมบูรณ์ ดังนี้

๑.๑ การฟ้อนรำหรือลีลาการใช้ท่ารำ คือ การแสดงนาฏศิลป์ไทยเป็นการแสดงที่มีการร่ายรำสวยงาม โดยการประดิษฐ์คิดค้นท่ารำต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบแบบแผน ให้เหมาะสมกับการแสดงเพื่อถ่ายทอดเรื่องราว และสื่อความหมายในการแสดง เช่น ระเบียบท่ารำพราหมณ์ เป็นการร่ายรำของเทวดา นางฟ้า ที่มีความหมายสวยงาม ดูมีความสุข

ภาพที่ ๑ ผู้แสดงนาฏศิลป์

ที่มา : <https://pantip.com/topic/38963833>

๑.๒ จังหวะในการแสดง การฝึกหัดนาฏศิลป์ไทย จำเป็นต้องใช้จังหวะเป็น พื้นฐานในการฝึกหัด เพราะจังหวะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติและมีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน หากผู้เรียนมีทักษะทางการฟังจังหวะแล้วก็สามารถรำ ได้สวยงาม แต่ถ้าผู้เรียนไม่เข้าใจจังหวะ ก็จะทำให้รำไม่ถูกจังหวะหรือเรียกว่า "บอดจังหวะ" ทำให้การรำก็จะไม่สวยงามและถูกต้อง

๑.๓ ดนตรีประกอบการแสดง ในการเคลื่อนไหวท่าทางประกอบการแสดง จำเป็นต้องมีดนตรีประกอบการแสดง เพื่อเพิ่มอรรถรสให้การแสดง และเพื่อให้ผู้ร่ำรำตามจังหวะได้อย่างถูกต้อง

๑.๔ คำร้อง บทพากย์ บทเจรจา เป็นเนื้อเรื่องหรือเรื่องราวที่การแสดงในฉากนั้น ๆ ต้องการถ่ายทอด

"เสด็จทรงรถเพชรเพชรพราย	พรายแสงแสงฉาย
จารุญจารุศรีศรี	
ฮาไพไพโรจน์	สิทธราชสิทธิ์
ขักรขรรคทอง	
คุมหันหันเวียนวง	ก๊กก้องก้องดง
เสทือนทั้งไพรไพรวัน	
ยักษาสารถ์โลทัน	เหยียบยืนยืนยัน
ก่งครจะผลผลผลผล	

ภาพที่ ๒ ตัวอย่างบทพากย์รถ

ที่มา: <https://khonsite.wordpress.com/2016/04/17/>

๑.๕ การแต่งกาย แต่งหน้า การแต่งกายในการแสดงนาฏศิลป์สามารถบ่งบอกถึงยศ ฐานะ และบรรดาศักดิ์ของผู้แสดงละครนั้นๆ โดยเฉพาะ การแสดงโขน การแต่งกายจะเปรียบเสมือนแทนสีกายของตัวละคร เช่น เมื่อแสดงเป็นหนุมานจะต้องแต่งกายด้วยชุดสีขาว มีลายปีกเป็นลาย ทักขิณาวัตร สวมหัวขลุ่ยสีขาวยาวปากอ้า เป็นต้น การแต่งหน้าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้ผู้แสดงสวยงาม และอำพรางข้อบกพร่องของใบหน้าของผู้แสดงได้ นอกจากนี้ยังสามารถใช้วิธีการแต่งหน้าเพื่อบอกวัย บอกลักษณะเฉพาะของตัวละครได้ เช่น แต่งหน้าคนหนุ่มให้เป็นคนแก่แต่งหน้าให้ผู้แสดง เป็นตัวตลก เป็นต้น

ภาพที่ ๓ การแต่งกาย แต่งหน้าในการแสดงรำเถิงกลองยาว

ที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=7RagnG9K6bw>

๑.๖ อุปกรณ์การแสดง การแสดงนาฏศิลป์บางชุดการแสดงอาจมีอุปกรณ์ประกอบการแสดง เพื่อให้การแสดงมีความสมบูรณ์สวยงามมากขึ้น ซึ่งการสร้างสรรค์อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดงจะมีการออกแบบตกแต่งให้เหมาะสมกับชุดการแสดง เช่น การแสดงระบำตารีกีปัส มีการใช้พัดประกอบการแสดง ซึ่งมีการออกแบบพัดให้สวยงามเหมาะสมกับการแสดง

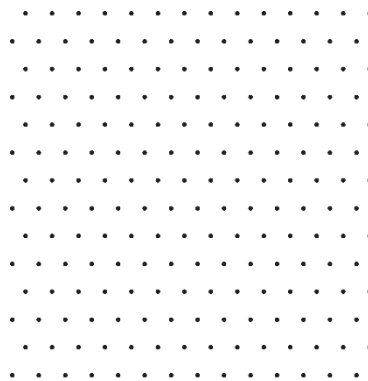
ภาพที่ ๕ อุปกรณ์การแสดงเต้นกำรำเคียว

ที่มา : <https://sites.google.com/site/thaiskitsfoursectors2018/kar-ete-nka-ra-kheiyw>

๒. องค์ประกอบของทัศนศิลป์

องค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ หรือทัศนธาตุ (Visual Elements) ในทางทัศนศิลป์ คือ ส่วนประกอบของศิลปะที่ตามองเห็นได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่คุณเรียนศิลปะทุกคนต้องเรียนรู้เป็นพื้นฐาน เพื่อที่จะนำไปใช้ได้ให้เกิดประสิทธิภาพในสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ ซึ่งประกอบไปด้วย จุด เส้น รูปร่าง รูปทรง น้ำหนักอ่อน-แก่ สี บริเวณว่าง และพื้นผิว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ จุด (Dot) หมายถึง ทัศนธาตุที่มีขนาดเล็กที่สุด เป็นรอยหรือแต้มที่มีลักษณะกลม ไม่มีความกว้างความยาวความหนาหรือความสูง และถือเป็นหนึ่งในทัศนธาตุพื้นฐาน ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของทัศนศิลป์

ภาพที่ ๕ ตัวอย่างองค์ประกอบเรื่องจุด

๒.๒ เส้น (Line) เส้นเป็นพื้นฐานสำคัญของศิลปะทุกแขนง เป็นการนำจุดหลาย ๆ จุดมาเรียงต่อกันไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งเป็นทางยาว โดยลักษณะของเส้นสามารถส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้ชมได้ ดังนี้

เส้นนอน ให้ความรู้สึกกว้างขวาง เจริญสงบ นิ่ง ราบเรียบ ผ่อนคลายสบายตา

เส้นตั้ง ให้ความรู้สึกสูงส่ง มั่นคง แข็งแรง รุ่งเรือง

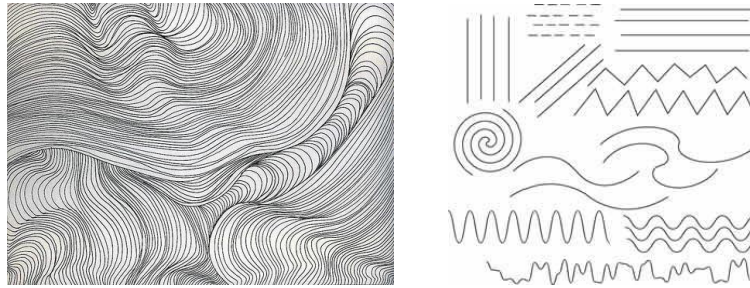
เส้นเฉียง ให้ความรู้สึกไม่มั่นคง เคลื่อนไหว รวดเร็ว แปรปรวน

เส้นโค้ง ให้ความรู้สึกอ่อนไหว สุภาพอ่อนโยน สบาย นุ่มนวล เย้ายวน

เส้นโค้งก้นหอย ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว การคลี่คลาย ขยายตัว มึนงง

เส้นซิกแซกหรือเส้นฟันปลา ให้ความรู้สึกรุนแรง สับสนวุ่นวาย ตื่นเต้น และ การขัดแย้ง

เส้นประ ให้ความรู้สึกไม่ต่อเนื่อง ไม่มั่นคง ไม่แน่นอน

ภาพที่ ๖ ตัวอย่างองค์ประกอบเรื่องเส้น

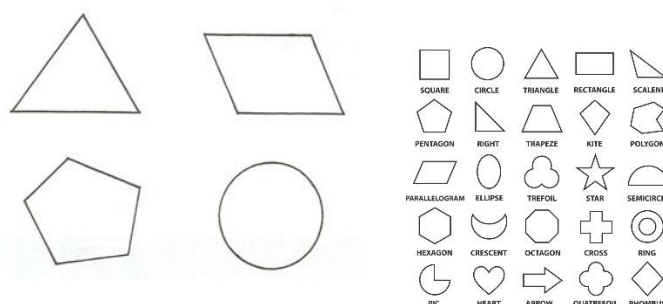
๒.๓ รูปร่าง (Shape) หมายถึง เส้นรอบนอกทางกายภาพของวัตถุ มีลักษณะเป็น ๒ มิติ มีทั้งความกว้างและความยาว โดยรูปร่างแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑.) รูปร่างธรรมชาติ (Natural Shape) หมายถึง รูปร่างที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น คน สัตว์ และพืช เป็นต้น

ภาพที่ ๗ ตัวอย่างรูปร่างธรรมชาติ

๒.) รูปร่างเรขาคณิต (Geometrical Shape) หมายถึง รูปร่างที่มีโครงสร้างแน่นอน เช่น รูปสามเหลี่ยม รูปสี่เหลี่ยม และรูปวงกลม เป็นต้น

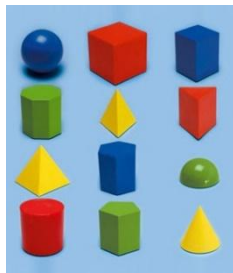
ภาพที่ ๘ รูปร่างเรขาคณิต

๓.) รูปร่างอิสระ (Free Shape) หมายถึง รูปร่างที่เป็นเส้น ไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนของตัวเอง เป็นไปตามอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม เช่น รูปร่างของหยดน้ำ เมฆ และควัน เป็นต้น

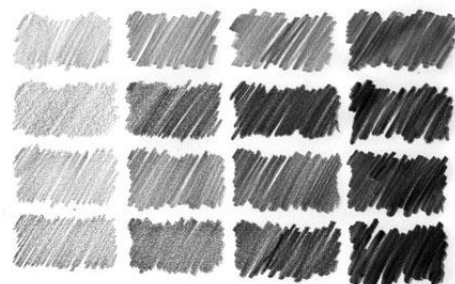
ภาพที่ ๙ รูปร่างอิสระ

๒.๔ รูปทรง (Form) หมายถึง โครงสร้างที่มองเห็นได้เป็น 3 มิติ มีทั้งส่วนกว้าง ส่วนยาว ส่วนหนา หรือส่วนลึก ให้ความรู้สึกว่ามีมวล ปริมาตร และน้ำหนัก

ภาพที่ ๑๐ ตัวอย่างองค์ประกอบรูปทรง

๒.๕ น้ำหนัก (Value) หมายถึง ความเข้ม ความอ่อนของแสงเงาตามที่เราสามารถรับรู้ได้ ทำให้ภาพเกิดมิติ น้ำหนักทำให้รูปทรงมี ปริมาตร และให้ระยะแก่ภาพ มีแสงและเงา(Light & Shade)

ภาพที่ ๑๑ ตัวอย่างองค์ประกอบน้ำหนัก

๒.๖ สี (Color) หมายถึง ลักษณะของแสงที่ปรากฏขึ้นแก่สายตาและมองเห็นได้ สีทำให้เกิดความรู้สึกแตกต่างมากมาย มีทั้งเข้ม อ่อน หนักและเบา ทำให้รู้สึกสดใส ร่าเริง ตื่นเต้น ส่งผลต่ออารมณ์และความรู้สึกที่แตกต่างกันไปเมื่อกระทบกับสายตา

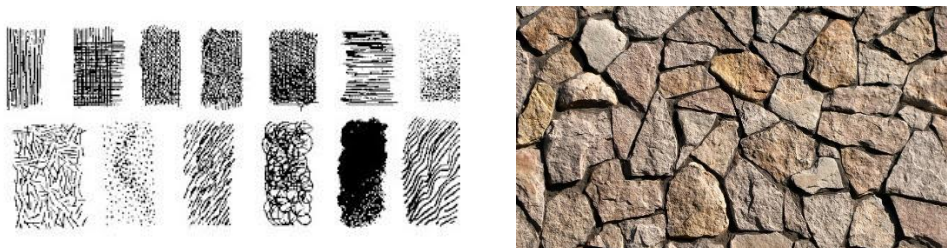
ภาพที่ ๑๒ ตัวอย่างองค์ประกอบสี

๒.๗ บริเวณว่าง (Space) หมายถึง พื้นที่ว่างที่อยู่บริเวณโดยรอบวัตถุในภาพ ทำให้ภาพเกิดจุดเด่น และดูไม่อึดอัดจนเกินไป

ภาพที่ ๑๓ ตัวอย่างองค์ประกอบบริเวณว่าง

๒.๘ พื้นผิว (Texture) หมายถึง พื้นผิวของวัตถุต่างๆ ที่ให้ความรู้สึกแตกต่างกัน เช่น ขรุขระ ลื่น หยาบ เป็นต้น

ภาพที่ ๑๔ ตัวอย่างองค์ประกอบพื้นผิว

แม้ว่าองค์ประกอบศิลปะแต่ละแขนงจะมีความแตกต่างกันดังที่กล่าวข้างต้น แต่ก็สามารถนำองค์ประกอบเหล่านั้นมาบูรณาการสร้างงานศิลปะที่น่าสนใจได้ บนพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจและจินตนาการ

ของแต่ละคน เช่น การแสดงละครเวทีนั้นใช้องค์ประกอบดนตรี ทัศนศิลป์ นาฏศิลป์มาบูรณาการให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องของละครเวที นักเรียนอาจนำความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบศิลปะแต่ละแขนงที่ได้เรียนรู้มาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม

ชื่อ-นามสกุล.....ชั้น.....เลขที่.....